

GENDER EQUALITY, MERITOCRACY AND QUALITY

A triangle drama in academic every day life

KERSTIN ALNEBRATT OCH BIRGITTA JORDANSSON

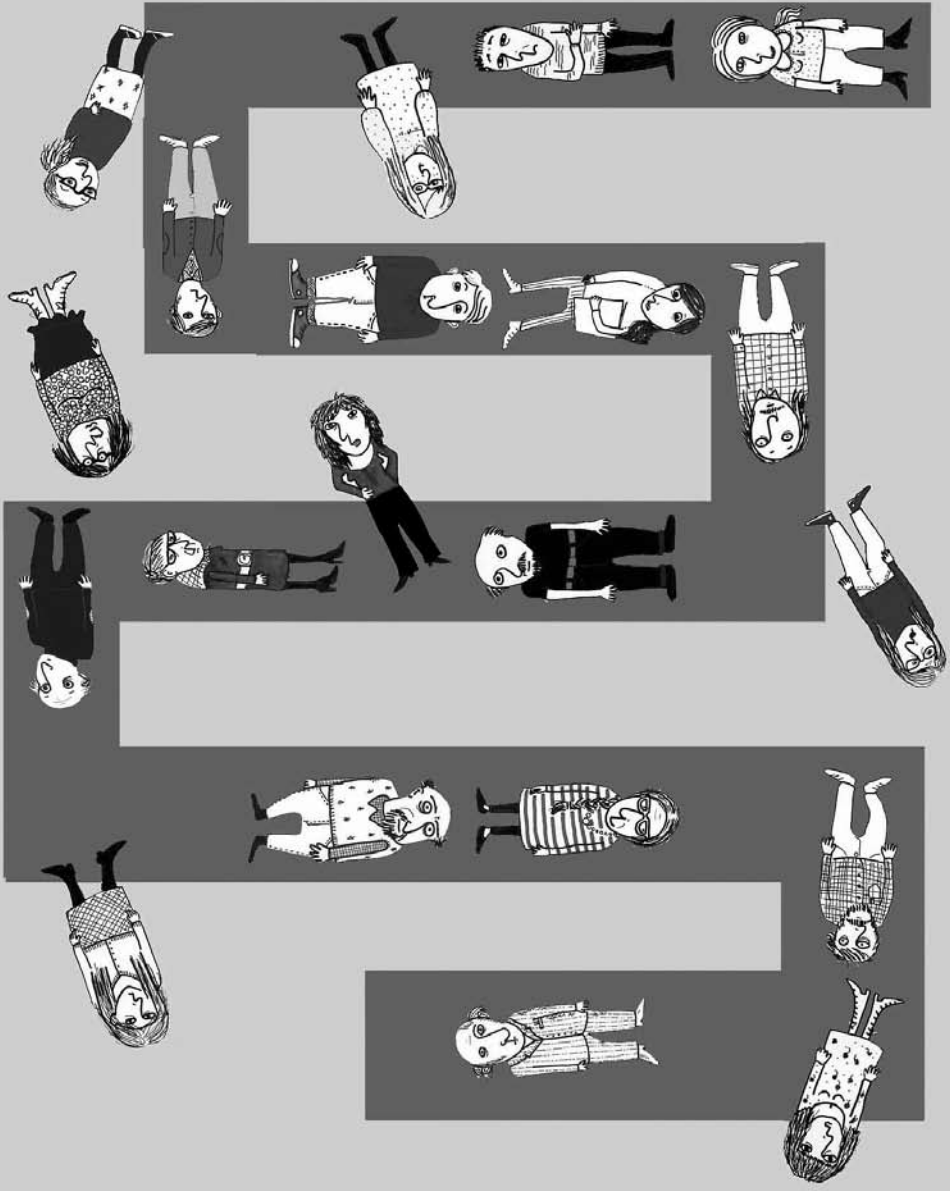
Keywords

Gender equality, politics of gender equality, research policy, meritocracy, gender studies, scientific quality

Summary

In Sweden, the issue of gender equality in higher education and research has been on the agenda since women entered universities in significant numbers more than 40 years ago. Several political initiatives have been taken, which have been crucial to enhanced gender equality but, at the same time, they have been essentially contested in academia itself.

In this article we analyse how specific logics, based on the culture of academic research, are hard to reconcile with logics based on political justice that govern the politics of gender equality. Secondly, gender equality is often understood today as concerning knowledge produced by research. Ever since the 1970s, the two lines of development — more women in academia and more gender studies — have been intertwined in Swedish research policy. Support for female-dominated research fields like gender studies has been perceived as supporting gender equality in higher education. Gender studies have, in many ways, benefited from this support but, at the same time, reduced the field to being a matter of gender equality, rather than a research area in its own right. Consequently, gender studies in Sweden have been challenged from other disciplinary perspectives by those who claim that they represent not research, but a political endeavor to bring about gender equality. Without a clear distinction between methods of improving conditions both for women researchers and for gender research, the two will be conflated. This confusion is problematic not only for women involved in gender research but for the field itself. Supporting gender studies may be dismissed as political and incompatible with academic doxa and self-understanding. On the other hand, favoring women in the name of gender equality is incompatible with the understanding of fairness, which forms the meritocratic order in academia.

När Delegationen för jämställdhet i högskolan lämnade sin slutrapport konstaterades stora brister vad gäller jämställdheten inom akademien. Vad är det som händer när den jämställdhetspolitiska logiken möter de akademiska imperativen, de humboldska idealen? Kerstin Alnebratt och Birgitta Jordansson undersöker i den här artikeln hur diskussionerna sett ut under de senaste fyra decennierna och vilka konsekvenserna har blivit för jämställdhetsfrågan i akademien, och för genusforskningen.

JÄMSTÄLLDHET, MERITOKRATI OCH KVALITET

Ett triangeldrama i den akademiska vardagen

KERSTIN ALNEBRATT OCH BIRGITTA JORDANSSON

Det sägs att Elsa Eschelsson, Sveriges första kvinnliga doktor i juridik, tog sitt liv efter att ha läst Uppsala universitets remissvar på förslaget till ändring av behörighetslagen. Då, för hundra år sedan, skrev man att ”universitetet har inte behov av några kvinnor”.¹ Så låter det inte längre. Tvärtom, sedan 70-talet och framåt har behovet av fler kvinnor i akademien varit ett återkommande tema i svensk forskningspolitik, oavsett vem som suttit vid makten. Kvinnors position och villkor i akademien har utretts, varit föremål för politiska förslag och inomvetenskaplig diskussion. Nu senast skedde det inom ramen för *Delegationen för jämställdhet i högskolan* (DJ), som lämnade sin slutrapport i januari 2011. Delegationens uppdrag var att ta fram förslag och riktlinjer för ökad jämställdhet inom högskolesektorn.²

Kommittén utgick ifrån den svenska lagstiftningen och att akademien inte kan friskriva sig från de krav som där ställs på jämställdhetsarbete. Utgångspunkten var att inom akademien, liksom i varje annat sammanhang, borde lika rättigheter liksom representativa principer gälla. Slutrapporten konstaterade att det finns stora brister i det arbete som bedrivs inom högskolan, att det går för långsamt och att arbetet saknar en tydlig strukturell och långsiktig inriktning.³ De förslag som ställs handlar om att belöna de universitet som förbättrar statistiken och som

kraftfullt arbetar på att förbättra balansen mellan könen inom akademien med en jämställdhetsbonus. Denna gång uteblev dock debatt i någon större utsträckning.

I akademien har annars könsfrågan, alltsedan Eschelssons tid, väckt starka känslor. När Carl Tham för 15 år sedan föreslog

Den jämställdhetspolitiska logiken krockade därmed med de akademiska imperativen.

inrättande av 30 tjänster med positiv särbehandling var det inte den enskilde forskarens liv som upplevdes som hotat utan hela det akademiska systemet. Hans förslag om ökad jämställdhet gick i klinch med den akademiska självförståelsen och ledde till en mycket hätsk debatt.⁴ Att ge utrymme för att tillgripa positiv särbehandling blev ett ifrågasättande av kvaliteten i en av det akademiska systemets hörnpelare nämligen den meritokratiska ordningen som grund för fördelning. Den jämställdhetspolitiska logiken krockade därmed med de akademiska imperativen. Det gör inte en jämställdhetsbonus och därför blev det inte heller samma starka reaktioner på DJ:s förslag.

Frågan om kvinnors ställning i akademien hänger naturligtvis intimt samman med jämställdhetsfrågan i samhället i övrigt. Krav på ökad jämställdhet inom forskning borde inte vara märkligare än inom utbildningsområdet eller på arbetsmarknaden generellt. Ändå verkar det vara just så.

Denna artikel tar sin utgångspunkt i erfarenheten att den generella jämställdhetspolitiken tenderar att bli mer problematisk

i mötet med den akademiska organisationen än med många andra samhällsområden. I mötet med akademien tvingas den jämställdhetspolitiska diskursen om representativ rättvisa och likabehandling förhandla med och brytas mot starka inomvetenskapliga diskurser om meritokrati och kvalitet. Vi vill i artikeln undersöka hur dessa diskursiva logiker fungerar och vad som händer när de ”krockar”. Hur har diskussionerna sett ut under de senaste fyra decennierna och vilka har konsekvenserna blivit för jämställdhetsfrågan i akademien? Vi vill också diskutera konsekvenserna för genusforskningen som kunskapsområde – eftersom detta blivit ett fält där problematiken är särskilt accentuerad. Bland dem som arbetar med jämställdhet finns en stor tilltro till att ytterligare kunskap är väsentligt för att uppnå ökad jämställdhet. Därför blir det också naturligt att hävda behovet av mer forskning på området. Kraven på mer genusforskning blir på detta sätt motiverade utifrån behov inom den generella jämställdhetspolitiken, men också som ett sätt att öka jämställdheten inom akademien. Baksidan av detta blir en sammanblandning mellan jämställdhet och kvinno/genusforskning – där forskningen riskerar uppfattas som del av ett politiskt jämställdhetsprojekt och därmed kan kritiseras utifrån den akademiska diskursens kvalitetskriterier.

Vår teoretiska utgångspunkt och de centrala begrepp vi använder kommer att presenteras efter denna inledning. Därefter följer två delar av mer empirisk natur: Först en diskussion kring meritokrati. Hur denna framställs som vägen till rättvisa inom

akademien samtidigt som det är en metod med inbyggda problem där bedömare själva riskerar att bli de främsta dörrväktarna. Den andra delen består av en historisk översikt över hur meningsskapandet om kvinnornas roll i akademien sett ut sedan 1970-talet. I denna del synliggörs också sammanblandningen mellan kvinnorna i forskningen och det som vid undersökningsperiodens början kallades kvinnoforskning. Slutligen sammanför vi de två analyserna och konkluderar kring knäckfrågorna inom akademien, nämligen meritokrati, jämställdhet och kvalitet.

Politisk rättvisa och akademiska imperativ

Enligt den jämställdhetspolitiska logiken står den representativa rättvisan i fokus. Kvinnor och män ska ha samma makt och möjligheter att forma samhället och sina egna liv, som det uttrycks i den senaste jämställdhetspolitiska propositionen.⁵ Ända sedan propositionen *Delad makt – delat ansvar* presenterades av jämställdhetsminister Bengt Westerberg 1994 har jämställdhetsintegrering varit den övergripande strategin för jämställdhetspolitiken. För att nå det övergripande målet om samma makt och ansvar fastslog den propositionen:

[E]tt jämställdhetsperspektiv måste läggas på alla politikområden. Det innebär att förslag och beslut måste analyseras ur ett jämställdhetsperspektiv för att klarlägga möjliga konsekvenser för kvinnor respektive män. Det gäller särskilt inom utbildnings-, arbetsmarknads-, närings- och socialpolitiken samt inom den ekonomiska politiken. Det gäller i synnerhet strukturförändringar i samhället. Jämställdhetsarbetet måste bedrivas inom varje politikområde och insatser huvudsakligen göras inom ramen för berörda organs ordinarie verksamhet. Även speciella satsningar behövs emellertid för att driva på utvecklingen i önskad riktning.⁶

Målen är generella och tvingande för all statlig verksamhet och därmed också för forskning och högre utbildning. Det handlar om grundläggande lika rättigheter för kvinnor och män, det vill säga om icke-diskriminering.

Det akademiska fältet, å andra sidan, vilar på värderingar som går tillbaka till de humboldska traditionerna. Här framhålls forskningens frihet och autonomi i förhållande till utanförliggande intressen. Det handlar om normer för verksamheten som formulerades av Robert Merton på 1940-talet och vars klassiska imperativ fortfarande idag tas som normativa utgångspunkter då det gäller vad som bör styra den vetenskapliga kunskapsproduktionen.⁷ Med Merton handlar det om *kommunism* (gemenskap) där vetenskap skapas socialt och i samarbete och där andra har rätt att få ta del av forskningsresultaten. Det handlar också om *universalism*, det vill säga att forskningen bedöms efter själva forskningen och

inte utifrån forskaren som person. Vidare handlar det om att forskningen ska vara tillgänglig för alla, det vill säga *oegennyttig* och därmed ska forskaren vara omutbar och neutral i förhållande till vetenskapen. Slutligen framhåller Merton *organiserad skepticism*, som innebär att forskaren har ett kritiskt förhållningssätt till sin omvärld.⁸

De principer som ska vägleda forskaren och karriärmöjligheterna i det akademiska systemet bör därför inte överhuvudtaget omfatta kön, eller för den delen klass eller etnicitet. Det är forskningen som sådan som ska stå i fokus och vem som producerat densamma är av underordnad betydelse.⁹ Dessa imperativ har visserligen diskuterats och omdefinierats i takt med förändringar av det akademiska landskapet och med vad som brukar benämnas som en övergång från Mode 1 till Mode 2, det vill säga från ett i hög grad inomvetenskapligt paradigms mot en ökad samhällstillvändhet.¹⁰ Men kärnan kvarstår – det är inomvetenskapliga regler som bör styra verksamheten. När tjänster ska tillsättas och forskningsmedel fördelas förväntas det ske utifrån objektiva meritokratiska principer. Den bästa forskningen ska belönas oavsett vem som bedrivit den och oavsett om det hypotetiskt skulle leda till en enkönad forskarvärld.

Det meritokratiska systemet

Meritokratiska system ska naturligtvis användas på ett ovedersägligt sätt och har när de fungerar visat sig motverka korruption.¹¹ Vår ambition är därför inte att underkänna det meritokratiska systemet, men bakom det sätt på vilket detta system upprätthålls

i akademien finns människor som agerar på olika sätt.¹² I en rapport med syfte att diskutera relationen mellan excellens och de underliggande föreställningar om kön som det begreppet innehåller, sätter man fingret på komplexa förhållanden. Författarna till rapporten skriver: "[E]ven an unbiased measure, when applied in a biased system, will produce biased results".¹³ Kvalitet bedöms på olika sätt och därmed även kompetens. Med hjälp av begrepp som kognitiv partikularism eller partiskhet blir det möjligt att diskutera själva bedömningen och de villkor som denna genomförs inom. Det handlar sällan om medvetna försök att aktivt åsidosätta en forskare utan är snarast ett resultat av hur bedömaren vid en tillsättning av tjänst eller vid fördelning av resurser operationaliserar kvalitetsbegreppet, det vill säga vad bedömaren lägger i begreppet kvalitet.

På uppdrag av Vetenskapsrådet har socialantropologen och genusforskaren Lena Gemzöe genomfört en studie över aktuell forskning på temat kollegiala bedömningsprocesser.¹⁴ Hon påvisar att förfarandet tenderar att sätta informella kriterier och regler i rörelse. Kvalitet blir gärna liktydigt med den egna forskningen. Bedömningsprocesserna är med andra ord inte helt genom rationella processer utan innefattar visst mått av känslor och personliga preferenser, vilket också påverkar arbetet.

Gemzöes slutsats är att själva bedömningsprocessen är medskapande i formandet av vetenskap och i etablerandet av vad som är legitim kunskap. Med Jeff Hearn kan detta tydliggöras som att eftersom

den akademiska kulturen formas utifrån män och mäns relationer till andra män kan sättet att definiera god vetenskap *i sig* bli liktydigt med att konstruera manlighet inom akademien.¹⁵ Bedömnarna är valda utifrån sin ämnesexpertis och får rollen av auktoriteter och experter. Det innebär också att de är med om att befästa den expertis som de själva auktoriserar och hela systemet blir ett exempel på gate-keeping, vilket kan uttryckas på följande sätt:

There is, as yet, in the literature concerned little recognition of the fact that assessment of scientific excellence, far from being an exercise in disinvested and disinterested judgments, is one of situated decision-making, reproducing the cultures from which it emanates.¹⁶

Det finns skäl att knyta detta till Kerstin Norlanders snart tjugo år gamla analys av universitetet som social organisation.¹⁷ Norlander lyfter fram ett antal karaktäristika för den akademiska organisationen vilket bland annat innefattar en patriarkal hierarki och en ständig tävling och konkurrens om de eftertraktade positionerna, och för att kunna delta måste spelreglerna vara accepterade. Organisationen bygger även på en omfattande kontroll, vilket i sin tur leder till en beroenderelation som i sig bidrar till systemets upprätthållande. Det handlar om ständiga positioneringar där ifrågasättanden av den sociala organisationen blir i det närmaste omöjligt. ”I hierarkiska konkurrenssystem tenderar de som tävlar att bli lika varandra, det är

nämmligen själva förutsättningen för tävling” skriver Norlander.¹⁸

Försvare av systemet lyfter exempelvis fram att publiceringar och citeringar mäts objektivt utan hänsyn till vem som står bakom. Räkandet görs med andra ord oberoende av den som räknar, vilket skulle undanröja subjektivitet i bedömningen.¹⁹ Problemet är dock att det har visat sig att män och kvinnor delvis har olika publiceringsstrategier.²⁰ Dessutom finns det även inslag av ”gatekeepingfunktioner” och ”old boys network” inom ramen för bedömning av vad som anses vara värt att publicera. Mer om detta senare.

Meritokrati = rättvisa?

Trots fasthållandet vid de ideala principerna för bedömning är många av de verkliga inom akademien väl medvetna om obalansen och den kvinnliga underrepresentationen. Åtgärder har vidtagits sedan 70-talet och det är endast undantagsvis som regelrätta politiska förslag direkt har underkänts.

Försöken att införa en jämställdhetspolitisk logik i akademien kolliderar emellertid med forskningens logik genom att representativ rättvisa inte finns med som kategori här. Resurser ska fördelas till den som har de bästa meriterna. Meritokratiska urval blir liktydigt med urval baserade på högsta vetenskapliga kvalitet. Den bäst skickade anses på så vis få legitima möjligheter att utföra sitt värv utan inblandning av ovidkommande inslag. I den akademiska retoriken ges meritokrati innebörden att den som blir utvald har blivit så enbart på formella och därmed rättvisa grunder. Detta genom en

kollegial bedömning där de bäst lämpade, experterna på respektive område fattar beslut via så kallade peer review-förfaranden, det vill säga en inomvetenskaplig granskning ”bland likar”. Det sätt varpå meritokratin upprätthålls och eventuellt brister diskuteras dock sällan.

Med denna utgångspunkt kan det framstå som logiskt att hävda att det i slutändan är kvinnors eget fel om de ständigt kommer till korta. De har helt enkelt inte kunnat hävda sig lika bra i den ”jämlika konkurrensen”. Det är den som är mest meriterad som ska ha tjänsten, anslaget eller stipendiet och detta oavsett kön. Enligt den akademiska doxan är det universalism eller opartiskhet som bör styra, det vill säga att forskningen bedöms utifrån själva produkten och inte utifrån person. Principerna går att försvara med att kvinnor inte fullt ut nått fram till själva startfältet. Att de inte hunnit meritera sig tillräckligt, att de själva väljer att hoppa av en akademisk karriär etc. Det senare fungerar som en inomakademisk förklaring till det som kallas ”the leaking pipeline”. Metaforen antyder att det vid varje karriärsteg ”läcker ut” en viss andel kvinnor ur det akademiska systemet. Men enligt statsvetaren Charlotte Silander är det en myt att kvinnor lämnar akademien i högre utsträckning än män. Istället menar Silander att skälet till att kvinnor är underrepresenterade på akademiska topposter handlar om att de avancerar långsammare, vilket ställer just frågor om meritering och befordring på sin spets.²¹

Den meritokratiska rättvisan vilar alltså på helt andra grunder än den politiska. Ett fungerande meritokratiskt system skulle – enligt systemets egen logik – kunna fungera rättvist även utifrån kön så länge kvinnor och män värderas på likartat sätt. Systemet skulle kunna vara tillfyllest om det bara tillämpades fullt ut. Det var exempelvis en slutsats som Agnes Wold och Christine Wennerås drog i samband med undersökningen av Medicinska forskningsrådets fördelning av forskarassistenttjänster vid mitten av 1990-talet. De inom akademien återkommande hänvisningarna till att det är kvinnors eget fel att de inte kommer ifråga besvarades med att:

Istället för att ’lära kvinnor oskrivna regler’ för hur fördelningen av forskningsanslag och tjänster egentligen går till, bör universitet och forskningsråd ägna sig åt att följa de skrivna reglerna: den mest meriterade av de sökande skall tilldelas tjänst och anslag oavsett kön och personliga kontakter.²²

Om kvinnors och mäns meriter värderades på samma sätt och om bedömningarna gjordes utifrån renodlat bibliometriska metoder, där antal publiceringar och citeringar var avgörande för utfallet, skulle rättvisa kunna vara möjlig. ”Vad Sveriges kvinnliga forskare behöver är objektivitet vid tillsättning av tjänster. Kvinnor vill inte ’hjälpas’, kvinnor vill bli rättvist behandlade”.²³

Som underlag för ett sådant synsätt kan den så kallade ”Woldeffekten” lyftas fram.²⁴ Den uppmärksammade kritiken mot Medicinska forskningsrådet vid mitten av 1990-talet ledde till en omorganisering av rådet och en kraftigt förbättrad statistik då det gällde anslagsfördelning mellan kvinnor och män inom medicin.²⁵ Men är det så enkelt? Handlar det bara om redovisade ”historiska” meriter, det vill säga publiceringar och citeringar? Det finns skäl att gå vidare och diskutera själva bedömningsprocesserna.

Bedömarna som strategiska dörrväktare

Bedömarna har en central och strategisk betydelse eftersom de faller avgöranden om vad som ska publiceras och vem som ska belönas. Här upprätthålls föreställningarna om opartiskhet och universalism men här reproduceras även föreställningar om forskningens innehåll. Bedömarna bestämmer vilka som bjuds in och vilka som hamnar utanför och att hålla sig väl med dessa kan vara en strategi som leder till egen framgång.²⁶ En ökad öppenhet i diskussionen om systemets brister skulle kunna öka legitimiteten. Låt oss ta några exempel på problem inom sakkunnigbedömningen som vi menar skulle behöva diskuteras för att öka tilltron till systemet och förbättra kvaliteten.

Som nämnts ovan riskerar möjligheten till transparens och expertgranskning som ligger i själva systemet att undergrävas om bedömargruppernas sammansättning är alltför ensidig. Informella nätverk och urvalet av bedömare får i slutändan en helt avgörande betydelse för vem eller vilka som belönas. Det är inom dessa grupperingar som avgörandena fällt och det är här som definitioner av forskningens kvalitet görs. Detta gjordes också explicit i ett inlägg från Vetenskapsrådets dåvarande ordförande Bengt Westerberg. Inlägget var ett svar på en kritik av rådets bedömning av Linnéansökningarna inom det samhällsvetenskapligt/humanistiska området år 2006. Westerberg skriver:

Kommitténs uppgift var inte lätt. Den har bland annat tvingats jämföra forskargrupper inom vitt skilda vetenskapsområden, vilket enligt många anses nästan omöjligt. /.../ Vissa kriterier är kvantifierbara, andra inte, och en miljö är inte bara summan av sina medlemmar. Därför kan en rangordning aldrig räknas fram på något enkelt sätt. I slutändan handlar det om en sammanvägning av bedömningar och värderingar.²⁷

Belysande exempel kan vidare hämtas från den analys av jämställdhet i excellenssatsningar som genomfördes 2010. När Vetenskapsrådet utlyste de första Linnébidragen 2006 uppstod svårigheter att finna relevanta bedömare. När det gällde områdena medicin och naturvetenskap vände sig rådet slutligen till

de vetenskapliga akademierna för att få hjälp med att finna ojäviga utländska bedömare. Förfarandet var problematiskt ur flera aspekter. Det blev en klar underrepresentation av kvinnor och en tydlig övervikt av äldre män. Jävsituationen kvarstod dessutom – ”Att medlemmarna, inklusive de internationella, väljs in betyder också att de aldrig är helt ’oberoende’, eftersom de med säkerhet måste vara lierade med minst en svensk forskningskonstellation, nämligen den som valde in dem.”²⁸

Även mer ”objektiva” verktyg har dock sina problem. Ett system som enbart ska förlita sig på redovisade kvalifikationer kan framstå som i det närmaste kontraproduktivt. Det riskerar att reproducera forskningstraditioner, metoder och teorier och framstår som hinder för nytänkande. När bibliometrin får styra kan det bli svårt att lyfta fram nya forskningsinriktningar. När ”track record” blir avgörande försvårar man dessutom för unga forskare som ännu inte producerat tillräckligt många publikationer. Bristen på ”rätt” nätverk leder även till att kvinnor riskerar att bli underciterade, ett fenomen som diskuteras i termer av Matteus- och Matildaeffekter. Matteuseffekten eller ”åt den som har ska varda givet” gynnar män, medan kvinnor alltså drabbas av det motsatta. Det gynnar alltså de nätverk som å ena sidan är helt nödvändiga för den vetenskapliga verksamheten men som å andra sidan också är själva grunden till den problematik som går under benämningen ’old-boys network’. Att inrymmas i ett nätverk kan befärma både publicerings- och citeringsgraderna men kan också vara själva grundstenen i den fortsatta obalansen mellan könen, och för övrigt andra grupper som diskrimineras av systemet. *Hur* bibliometrin kommer till användning i bedömningsprocessen är därför en central punkt för att säkerställa bästa möjliga kvalitet.

Tillträde till nätverk och de gatekeeperfunktioner som nätverken får i specifika sammanhang är mekanismer svåra att komma åt men är alltså av central betydelse, inte minst för förståelsen av urvalsprocesserna. I ett debattinlägg som hänvisade till erfarenheter från det amerikanska universitetssystemet menade författarna till inlägget att villkoren för svenska forskare var betydligt mer begränsade och att de snarast påminde om ett föräldrat lärlingssystem.

I Sverige blir man ofta underställd etablerade kollegor och får snåla anslag. Resultatet av denna säkra strategi är tyvärr att nydaningen av svensk forskning minskar och den tenderar att stagnera runt en nomenklatura av grupper som är väl etablerade och finansierade. /.../ Den unga svenska forskaren har således mycket sämre möjligheter att bilda en oberoende forskargrupp utan måste stötas av äldre kollegor.²⁹

Lika explicit uttrycker sig rektorn vid Mälardalens högskola, Ingegerd Palmér år 2007:

Det är i faser resonerande, eller om man så vill 'tyckande' som kvinnor försvinner. Så länge bedömningen rör kvantitativa mått hävdar sig kvinnor lika bra som männen. /.../ Det är precis detta som är innebörden i att forskningen är könsmärkt. 'En forskare är en man, alltså kan en ansökan/artikel från en kvinna inte vara riktigt bra forskning', är den helt omedvetna föreställningen. Yngre manliga forskare tas, på ett helt annat sätt än kvinnor, in i nätverk och de förs fram i olika sammanhang. Kvinnor hamnar oftare utanför.³⁰

Med utgångspunkt i Palmérs beskrivning vore det naturligtvis intressant att undersöka eventuella skillnader mellan olika vetenskapsområden. Vad händer till exempel inom de områden där det finns en relativt stor andel kvinnor som fungerar som forskningsledare? Finns det en omvänd gate-keeping där?

Sammanblandning från början: en historisk översikt

Jämställdheten inom akademien har dock inte enbart handlat om hur man fördelar tjänster och forskningsmedel – en representativ rättvisa. Jämställdhetsfrågor har också lyfts fram som kunskapsfrågor – kunskaper om obalansen mellan könen och om genusordningen i samhället som utvecklats och formas inom akademien. Anledningen

till detta är att det finns en stark tilltro till att ytterligare kunskap bidrar i det långsiktiga jämställdhetsarbetet och därför blir det också naturligt att hävda behovet av forskning på området. Med tanke på de problem som vi tidigare visat på vad gäller att applicera gängse jämställdhetsarbete på den akademiska organisationen och det sätt varpå meritokratin upprätthålls där, kan det dock även finnas andra skäl till att kunskapsfrågan och forskningsbehovet blivit så framträdande. Om det är svårt att få gehör för riktade jämställdhetsåtgärder av typen positiv särbehandling så har det visat sig vara väsentligt lättare att få gehör för riktat stöd till forskning om jämställdhet och genus.

Baksidan av detta har dock blivit en sammanblandning mellan jämställdhet och kvinno/genusforskning. En sammanblandning där genusforskningen å ena sidan styrs av samma meritokratiska principer som annan forskning, men som samtidigt kommit att uppfattas som politiskt motiverad just för att den förts fram som ett behov av att öka förståelsen av varför kvinnor underordnas, bland annat i akademien. Nedan kommer vi att ge exempel på hur denna sammanblandning sett ut och vilka konsekvenser den har fått.

Ända sedan jämställdhet började uppmärksammas inom akademien har såväl bristen på kvinnor inom akademien som behovet av mer kunskap om det som då kallades könsroller gått hand i hand i den politiska diskursen.³¹ Behovet av fler kvinnor ska å ena sidan lösas med olika former av direkta insatser och å andra sidan uppmärksammas och förstås utifrån ökade kunskaper om genus.³²

I en rapport från Nordiska rådet 1972 är utgångspunkten att den högre utbildningen i princip varit förbehållen män tills relativt nyligen (det var efter reformerna i slutet på sextioalet som kvinnor, men också personer med arbetarklassbakgrund mer frekvent sökte sig till universiteten). Att

Och kvinnoforskningen utnyttjar sammanblandningen mellan deskriptiva och normativa element i forskningspolitiken.

kvinnor på detta sätt varit uteslutna eller åtminstone bara förekommit som undantag menade man hade kommit att styra såväl innehåll som arbetsformer inom högre utbildning och forskning. Inledningsvis i utredningsrapporten *Könsroller och utbildning* diskuteras därför vikten och behovet av dels ökad jämställdhet, dels ökad medvetenhet om könsroller.³³

När det gäller den högre utbildningen säger författarna till rapporten att innehållet i den högre utbildningen berörs av könsrollsfrågan ur två aspekter. Förutom att frånvaron av kvinnor påverkat innehåll och arbetsformer menar man att teoretiska kunskaper om könsroller är väsentliga för yrkesverksamheten för många av dem som genomgår högre utbildning. Man ser det som en kunskapsfråga med räckvidd även utanför akademien, som ställer krav på förändring av kunskapsinnehållet i undervisningen. Kunskaper som man dock hävdar saknas: ”Dessa kunskaper kan man bara få genom forskning”.³⁴ Redan här kopplar

man alltså samman behovet av forskning om det som då kallades ”könsroller” med ökad jämställdhet – balans mellan kvinnor och män – såväl inom som utom akademien.

Kvinnoåret 1975 gav Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ut debattskriften *Jämställdhet i högskolan – en debattskrift om könsroller och högre utbildning*. Frågan man utgick ifrån var lik den som Nordiska Rådet lyft: ”hur skall man i och genom utbildning vid universitet och högskolor kunna åstadkomma en verklig jämställdhet mellan män och kvinnor?” Målet är helt klart, skrev universitetskansler Hans Löwbeer i förordet: ”det gäller att ge den högre utbildningen en central roll i utvecklingen av ett samhälle med jämställda villkor för män och kvinnor”.³⁵ Återigen var det kunskapsbehovet ur ett samhällsperspektiv som lyftes fram som argument – studenter i behov av kunskaper som kan ge dem verktyg att delta i byggandet av ett mer jämställt samhälle. Satsningar på ”jämställdhetsforskning” introducerades, en ny term och ett nytt kunskapsområde. Dessa satsningar kom i realiteten att användas till att bygga upp centra/fora för kvinnoforskning och kvinnliga forskare på landets lärosäten. Även om dessa i delar hade två uppdrag – dels att stärka de kvinnliga forskarnas position, dels att stärka kvinnoforskningsfältet³⁶ – så låg fokus mest på att utveckla rum för ett nytt forskningsområde. Ett område som forskarna själva, till skillnad från statsmakten, inte benämnde jämställdhetsforskning utan kvinnoforskning.³⁷

Redan här kan vi också följa det som senare kommit att bli ett huvudspår. Fler

kvinnor nås genom att utveckla och satsa på områden där kvinnor förväntas befinna sig. Och kvinnoforskningen utnyttjar sammanblandningen mellan deskriptiva och normativa element i forskningspolitiken och tar den som in-täkt för att hävda fler kvinnor i verksamheten. I takt med att kvinnoforskning utvecklas inom ramen för dessa centra/fora blir den politiska argumentationen kring behovet av ökad jämställdhet inom akademien mer explicit. Under senare delen av 70-talet och en bit in på 80-talet verkade den statliga *Jämställdhetskommittén*. Deras uppdrag var mycket brett och handlade om att ta initiativ till aktiviteter som främjade jämställdhet mellan kvinnor och män generellt i samhället. I inledningen av betänkandet *Om hälften vore kvinnor...* konstaterar kommittén helt kortfattat: ”I december 1981 beslöt vi att utreda frågan om forskning och jämställdhet.”³⁸ Under rubriken ’allmän bakgrund’ preciseras skälen till kommitténs intresse för jämställdhet inom forskningen. Det råder brist på kvinnliga forskare och det finns en skev och traditionell fördelning av kvinnor och män på olika nivåer och inom olika ämnen, slår betänkandet fast. Vidare står i betänkandet att

det är slöseri att inte ta till vara kvinnornas begåvning, kunskaper och erfarenheter. Manliga forskares val av forskningsuppgifter och forskningsmetoder måste kompletteras med forskning sedd ur kvinnliga forskares synvinkel. Det är nödvändigt med en sådan komplettering eftersom kvinnor och män lever olika liv, vilket ger dem skilda utgångspunkter också som forskare.³⁹

I Jämställdhetskommitténs argumentation återfinns alltså två utgångspunkter: dels den klassiska rättvisefrågan, här också kopplad till effektivitet när det gäller att ta tillvara begåvning, kunskaper och erfarenheter, dels handlar det om att komplettera ”manlig forskning” med forskning sedd ur kvinnors synvinkel. Argumentationen visar en föreställning om en kategori, kvinnor, som forskar med ett kvinnligt perspektiv och en annan kategori, män, som forskar ur ett manligt perspektiv. Förutom skillnaden mellan de två kategorierna kvinnliga forskare och manliga forskare finns nu emellertid också skillnaden mellan de två kategorierna kvinnoforskare (senare genusforskare) och kvinnliga forskare vilka ofta förväxlas i det forskningspolitiska talet.

Såväl satsningar på forskningsområdet genus som på att få fler kvinnor i akademien har förväntats leda till förändring av högskolan, forskningen och samhället i stort. Det är inte bara genusforskningen (kvinno/jämställdhetsforskningen) som förväntas leda till förändring. Inbäddat i talet om vad forskningsfältet kan bidra med, finns de kvinnliga forskarna (genusforskare och andra) som i sin egenskap av att vara kvinnor förutsätts åstadkomma förändring av såväl forskningsinnehåll och

forskningsmetoder, som av hierarkiska ordningar och klimat på arbetsplatserna.⁴⁰

Den senare tankekonstruktionen kan vila på ett empiriskt antagande om att kvinnor och män har olika erfarenheter, vilket får epistemologisk betydelse i forskningen, men talet om olikheten närmar sig ibland en ontologisk nivå där kvinnor och män framträder som två fundamentalt olika kategorier. Två tydliga grupper forskare – män och kvinnor – vars kön leder till olika forskningsinriktningar och där fler kvinnor förväntas tillföra ett komplementärt perspektiv på forskning. Detta ”add women and stir” – tänkande har kritiserats av feministiska forskare tidigare såväl i Sverige som internationellt.⁴¹ Att på detta sätt ”tillföra” kvinnor ökar naturligtvis jämställdheten i numerär mening. Utan att reflektera över normen inom forskningsprocesserna, synen på forskningsobjekt och det forskande subjektet riskerar dock detta synsätt att konfirmera stereotypa uppfattningar om kvinnligt/manligt inom forskningen.

Sättet att argumentera fortsätter in i början av 90-talet då det fortsatt handlar om vad dessa kvinnor skulle kunna åstadkomma inom akademien och att deras forskningsperspektiv skulle höja kvaliteten i forskningen. Insatserna såg lite olika ut. Den borgerliga regeringen vid 90-talets början fokuserade på enskilda kvinnor och på insatser som skulle underlätta karriärgången för individer i systemet. Det vill säga förslag som låg i linje med forskarsamhällets sätt att fungera och som skulle underlätta för kvinnor att navigera i systemet. Samtidigt underströk också Per

Unckel som utbildningsminister den betydelse som centra/fora för kvinnoforskning och kvinnliga forskare hade, inte minst för rekrytering av kvinnor till forskarstudier och forskning. Verksamheten vid dessa centra/fora ansåg han också vara viktig för att förbättra arbetsvillkoren för kvinnliga forskare.⁴²

Den typen av exempel på hur de politiska ställningstagandena och insatserna har haft svårt att hålla isär jämställdhet och genusforskning är alltså legio i motioner och propositioner. Med Carl Tham som utbildningsminister under andra hälften av 90-talet uppmärksammades även genusstrukturer och genusforskningens landvinningar, både för sin egen skull men också för att tjäna som kunskapsbas i förändringsarbetet. Tham uppmärksammade därmed de inneboende strukturella problemen som följer av att akademien och forskningen är en manligt kodad verksamhet. Hans förslag om positiv särbehandling föranleddes bland annat av insikten om nödvändigheten att bidra till att bryta ett manligt monopol på definitioner av ”forskningsfronter”. Hans förslag var därmed betydligt mer radikalt än att förstärka andelen kvinnliga professorer. Han ville öppna upp för nya forskningsområden som hamnat på undantag i det sätt som akademien dithills hanterat meritokrati på och därmed, i förlängningen, problematisera själva det meritokratiska tillvägagångssättet. Om än på ett sätt som då var väl etablerat, det vill säga jämställdhet i kombination med utvecklandet av specifika kunskapsområden. Han formulerade det explicit på följande sätt:

Utgångspunkten för den forskning som bedrivs av kvinnor är dock i allmänhet inte forskning i ett kvinno- eller könsteoretiskt perspektiv. Icke desto mindre kan deras forskning i en av övervägande manliga värderingar präglad, förment allmängiltig, forskningstradition framstå som lite vid sidan av vad som anses som vetenskapligt centralt. Kvinnor kan t.ex. intressera sig för andra forskningsområden, föra in andra problemställningar eller utgå från andra, kanske tvärvetenskapliga, metoder och synsätt. Genom att kvinnornas närvaro inom olika forskningsområden ökas, får deras synsätt och preferenser bättre möjligheter att påverka inriktningen och utformningen av verksamheten.⁴³

Sidoordnade eller jämställda, den ständiga frågan

Tydligare än så kan det knappast sägas att kvinnor sågs som en anomali i forskningsvärlden. Men istället för att diskutera eventuella behov av, problem med och möjlighet till förändring av den traditionellt (ur ”manligt perspektiv”) producerade forskningen, löser man problemet med att addera ett ”kvinnligt perspektiv”, det vill säga en komplementär syn på könen där en förändring av akademins sammansättning – ökad kvinnlig närvaro – förväntas leda till ett kvalitativt språng i forskningen.⁴⁴ En förändrad forskning förväntas leda till fler kvinnor och tvärtom. Det Tham emellertid i mångt och mycket gör är att öppna nya rum för kvinnor. Satsningen på sex genusprofessurer i olika ämnen blir ytterligare ett exempel på detta. I denna satsning krävde man dubbel kompetens vid utlysningen, såväl inom ämnet det gällde som inom genusområdet. I den satsningen kan man säga att den meritokratiska ordningen följdes och någon debatt om satsningen egentligen inte förekom. Att de som fick dessa professurer haft vissa svårigheter att få genomslag internt är en annan historia.⁴⁵ Att fem av sex tjänster gick till kvinnor belyser dock hur satsningar på ett kvinnodominerat forskningsområde i sig också blir en jämställdhetsatsning.

Ett liknande exempel kan man hitta i slutet av 80-talet när Bengt Westerberg (Fp) i en motion kräver två professurer i omvårdnadsforskning. Detta med motiveringen att omvårdnad är ett område där kvinnor traditionellt bär på en stor kunskap och därmed kan förväntas vara meriterade för professurerna.⁴⁶

Ett senare exempel på hur man motiverar satsningar på genusforskningen med jämställdhetsargument kan man hitta i betänkandet *Forskning 2000* som producerats av en kommitté med uppgift att se över den svenska forskningspolitiken.⁴⁷ Där fann man det nödvändigt att diskutera distinktionen mellan jämställdhetsarbetet och forskningsområdet genus. Utredarna skrev bland annat att

Genusforskning och jämställdhet mellan män och kvinnor inom forskningen blandas ofta samman. Det är dock skilda frågor, även om de har beröring med varandra genom att kvinnor – i varje fall hittills – i större utsträckning än män valt att arbeta med genusforskning.⁴⁸

Att satsa på genusforskning (eller som vi såg ovan; på omvårdnadsforskning) blir således att satsa på ett område där kvinnor är i flertal och därmed ett sätt att öka jämställdheten.

Satsningar på kvinnodominerade forskningsområden blir således ett sätt att öppna nya, särskilda rum för kvinnor i akademien. Genusprofessorerna blev extra rum, ett tillägg till den ordinarie forskningen inom ämnena, till skillnad från tillskapandet av centra/fora som mer kan liknas vid egna rum där man, åtminstone inledningsvis hade möjlighet att själva organisera verksamheten.⁴⁹ Som ett annat sätt att öppna extra rum, denna gång i form av tjänster, kan man beskriva den mest uppmärksammade av Thams reformer nämligen inrättandet av 30 professorer där positiv särbehandling skulle kunna användas. Detta förslag kom som vi visat ovan att hamna i konflikt med den meritokratiska ordningen och ledde till en omfattande kritisk debatt. I den politiska förslagsfloran hade emellertid kvinnors tillkortakommande vid tjänstetillsättningar diskuterats tidigare.

Ett förslag som tangerar positiv särbehandling kom till exempel från Birgitta Hambræus (c) redan 1987. Hennes förslag gick ut på att sakkunniga

i tjänstetillsättningsnämnderna skulle befrias från uppdraget att rangordna de sökande och istället bara fokusera på att beskriva och bedöma kompetens. Uppgiften att rangordna skulle istället åläggas fakultetsnämnderna som hon då menade skulle kunna göra en sammanvägd bedömning där också andra aspekter som jämställdhet skulle kunna vägas in.⁵⁰ Även om Hambræus inte fick gehör för sitt förslag då kan man se att liknande tankegångar återkom hos oppositionen när Tham lagt sitt förslag. Den politiska motionsdebatten i samband med denna proposition blev egentligen inte så skarp som den mediala debatten.⁵¹ Problembilden är man i stort överens om. Andreas Carlgren (c) skriver: ”Det är säkert inte något fel på Carl Thams ambition. Ett gott syfte legitimerar däremot inte ett dåligt förslag”.⁵² Han föreslår istället att insatserna ska riktas mot tjänstetillsättningsnämnderna och utlysningarna. Folkpartiet kan tänka sig positiv särbehandling vid lika meriter, medan Beatrice Ask i en moderat motion vill ta itu med de grundläggande problemen till vilka hon räknar: ”traditioner, nätverk, kultur mm /---/, men också brister som finns i definitioner av kompetens, kunskap etc”.⁵³

Konklusion

Inledningsvis lyfte vi två huvudspår – det ena är att den kunskapsutvecklande uppgiften handlar om forskning och att denna styrs av akademiens egna specifika logiker och den meritokratiska ordningen som visat sig svårförenliga med de politiska rättvisekraven inom akademien. Det andra spåret visar att jämställdhetsfrågor inom akademien

ofta lyfts fram som kunskapsfrågor där baksidan blir en sammanblandning mellan jämställdhet och kvinno/genusforskning. När vi ska summera kan vi också konstatera att de två spåren går ihop.

Betarice Asks motion med anledning av förslaget om positiv särbehandling, som refererades ovan, sammanfattar på ett sätt kritiken mot brister i det meritokratiska systemet. Problemet med att åtgärda de brister som Ask uppmärksammat handlar om att det rör sig om ingrepp i den akademiska självförståelsen eller doxan. Kraven på fler kvinnliga doktorander, lärare, professorer och så vidare skulle kunna jämföras med krav på fler kvinnliga präster, chefer, politiker och fackföreningsledare – det vill säga den representativa rättvisaspekten. Problemet här är att det statistiska rättvisekravet krockar med den meritokratiska ordningen, som i olika tappningar finns också i andra kontexter, men som förefaller mer komplicerad att kombinera med ökad jämställdhet i akademien. De problem som Ask listar: traditioner, nätverk, kultur, men också brister som finns i definitioner av kompetens och kunskap diskuteras mycket sällan. Tvärtom är tilltron till att den bäste blir belönad, vare sig det gäller forskningsmedel, anställning eller utmärkelse, fast förankrad i kulturen och en del av den akademiska världens självbild.

Denna självförståelse upprätthålls av utövarna själva och fungerar som en gate-keepingfunktion i sig själv där de som befinner sig på ”insidan” också kommer att bli de mest effektiva beskyddarna och försvararna av systemet. Den upprätthålls av systemet som sådant och – om det skulle

behövas – med en formidabel uppslutning från ”likar” runt om i världen. Det upprätas klara gränsdragningar som innebär att kritik mot de inneboende mekanismerna i systemet fördunklas eller möjligen individualiseras. Samtidigt har kravet på fler kvinnor inom forskningen på olika sätt drivits sedan 70-talet, liksom kravet på ökad forskning som kan ge kunskapsunderlag till forskningspolitiken, vilket leder över till vårt andra tema.

När feministiskt engagerade politiker vill driva jämställdhetsfrågor blir satsningar på genusforskning väsentliga för att ge vetenskaplig kunskap och legitimitet åt politiken man vill föra. Alltsedan 70-talet har också politiker uppmärksammat behovet av forskning på området. Detta kunskapsbehov skiljer sig inte från den tilltro till vad forskning kan bidra med som finns inom andra politikområden. Miljöengagerade politiker kräver mer klimatforskning, när SAAB krisar höjs ropen på ökad fordonsforskning. Dessa forskningsområden tas dock sällan som exempel i kritik som riktar sig mot ”politiskt motiverad” forskning, något som genusforskningen allt som oftast råkar ut för. Detta skulle kunna förklaras med att jämställdhetspolitik skiljer sig från andra politikområden genom att den tenderar att förstås som mer ”opolitisk” och mer kunskapsberoende. I jämställdhetsdebatten finns det större utrymme för egna tolkningar av problem och möjligheter än vad till exempel miljöfrågorna ger. Egna upplevelser och erfarenheter är en vanligt förekommande utgångspunkt i debatten såväl i media som inom politiken och bland forskare som inte själva ägnat sig åt dessa

forskningsfrågor. Som om detta att ha ett kön ger omedelbart tillträde till kunskap om hur genus görs/organiseras/konstrueras/påverkar på olika nivåer.

Så skulle man också kunna förstå talet om vad fler kvinnor i akademien förväntas bidra med. Det är, som vi visat, nämligen inte bara genusforskningen som förväntas leda till ny kunskap. De kvinnliga forskarna (vare sig de är genusforskare eller ej) förväntas bidra med förändring av kultur och forskningsinriktning. I det forskningspolitiska talet upprättas gång efter annan två kategorier forskare, 'manliga' och 'kvinnliga', som forskar från ett manligt respektive kvinnligt perspektiv, på ett sätt som vidmakthåller en stereotyp förståelse av kön/genus. I denna komplementära förståelse av kön blir satsningar på forskningsområden med stark kvinnokoppling begripliga och relativt oproblematiska jämställdhetsåtgärder. Med hirdmanska termer skulle man kunna säga att kvinnor inte längre utesluts, utan tvärtom välkomnas, men att särhållandets strategi i delar har upprätthållits genom att särskilda forskningsområden eller genusmärkta tjänster och anslag inrättades. Att ett av dessa forskningsområden varit genusforskningen har självklart gagnat fältet men dock också blivit problematiskt för detsamma.

När satsningar på forskningsområdet genus hamnar inom ramen för jämställdhetssatsningar blir motivet nämligen jämställdhetspolitiskt istället för inomvetenskapligt. Eftersom genusforskning görs till politik och ideologi måste sådana satsningar misstänkliggöras som exempel på

orättfärdiga ingrepp i de normer som enligt de mertonska principerna bör styra kunskapsproduktionen. Stöd till genusforskning riskerar således att ses som utmaningar mot både den organiserade skepticismen och emot oegennyttan. Utan tydlig distinktion mellan vad som är att förbättra kvinnliga forskares villkor och vad som är att förbättra villkoren för genusforskningen blandas dessa samman.

När politikerna vill ha mer genusforskning av jämställdhetspolitiska skäl skär det rakt in i verksamhetens kärna – forskningen och synen på vad slags forskning som ska stödjas. Att stödja genusforskning kan avfärdas med att detta är ett politikområde och därmed ideologiproducerande. Samtidigt blir det för politiker ett självklart sätt att lyfta jämställdhetsfrågan inom forskningen på samma sätt som man lyfter denna fråga inom andra områden. Jämställdhetspolitiken drabbar akademien på två sätt: 1) med krav på att producera ett samhälleligt formulerat behov av kunskap – vilket kommer att uppfattas som ett ingrepp i frågan om den fria forskningen, 2) med krav på att ge kvinnor och män samma makt och möjligheter i den egna organisationen – ett krav som uppfattas som ett ingrepp i hur tjänster och medel ska fördelas och som hamnar i strid med det sätt varpå den meritokratiska ordningen upprätthålls. I skärningspunkten mellan den akademiska logiken och den jämställdhetspolitiska uppstår vad Maud Eduards kallat ett tringeldrama, där genusforskare, staten och akademien spelar huvudrollerna.⁵⁴ I det dramat synliggörs bakomliggande föreställningar om jämställdhet, meritokrati och kvalitet

och hur dessa måste förhandlas och brytas för att undvika de krockar som, när de inträffar, tenderar att bli våldsamma och där inte minst genusforskningen ofta blir ett slagträ i en debatt som kanske egentligen handlar om något annat.

Noter

- 1 Metaforen om ett triangeldrama har vi lånat från Maud Eduards: *Kroppspolitik: om Moder Svea och andra kvinnor*, Atlas akademi Stockholm 2007.
- 2 Regeringens Dir. 2009:7.
- 3 Statens offentliga utredningar, SOU 2011:1 *Svart på vitt - om jämställdhet i akademien*, Fritzes 2011.
- 4 Maria Törnqvist: *Könspolitik på gränsen*, Arkiv förlag 2006 s. 144.
- 5 Prop 2005/06:155, *Makt att forma samhället och sitt eget liv - nya mål i jämställdhetspolitiken*.
- 6 Prop 1993/94:147, *Jämställdhetspolitiken: Delad makt - delat ansvar*.
- 7 Göran Hermerén, *God forskningssed*, Vetenskapsrådets rapportserie 2011:1, s. 16ff.
- 8 Robert Merton, *The Sociology of Science. Theoretical and Empirical Investigations*, The University of Chicago Press 1973.
- 9 Att det forskande subjektet inte är av underordnad betydelse för forskningens organisering och resultat har dock feministiska akademiker på olika sätt visat. Jfr tex Sandra Harding, "Just Add Women and Stir?", *Missing Links: Gender Equity in Science and Technology for Development*, International Development Research Centre in association with Intermediate Technology Publications and UNIFEM 1995 och Donna Haraway, "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of a Partial Perspective", *The Feminist Standpoint Theory Reader: Intellectual and Political Controversies*, Harding (red.), Routledge 2004. Det är dock en annan diskussion. Krocken vi här vill diskutera är den som uppstår mellan den politiska logiken och en traditionell forskningens logik här representerad av Merton.
- 10 John Ziman, *Real Science. What It Is and What It Means*, Cambridge University Press 2000. Thomas Brante, *Vetenskapens struktur och förändring*, Doxa 1980, Michael Gibbons et al, *The New Production of Knowledge. The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*, Sage 1994.
- 11 Jfr. Carl Dahlström, Victor Lapuente och Jan Teorell som i *The Merit of Meritocratisation: Politics, Bureaucracy, and the Institutional Deterrents of Corruption*, (<http://prq.sagepub.com/content/early/2011/05/17/1065912911408109>) diskuterar meritokratisk rekrytering i relation till professionella organisationer. Noterat 2011-08-15.
- 12 Jfr Michéle Lemont: *How Professors Think. Inside the Curious World of Academic Judgement*, Harvard university press 2009.
- 13 Margo Brouns och Elisabetta Addis: "Synthesis Report on the Workshop", *Gender and Excellence in the Making*, Women and Science Unit, European Commission, Community Research 2004, s. 26.
- 14 Lena Gemzöe: *Kollegial bedömning av vetenskaplig kvalitet. En forskningsöversikt*, Vetenskapsrådets rapportserie 4, 2010.
- 15 Jeff Hearn: "Gendering Men and Masculinities in Research and Scientific Evaluations", *Gender and Excellence in the Making*, Women and Science Unit, European Commission, Community Research 2004.

- 16 Gabriele Griffin: "Tackling Gender Bias in the Measurement of Scientific Excellence: Combating Disciplinary Containment", *Gender and Excellence in the Making*, Women and Science Unit, European Commission, Community Research 2004.
- 17 Kerstin Norlander: "Vad gör strukturerna med oss? Feminismens akademiska dilemma", *Häftan för kritiska studier*, 1994:4.
- 18 Norlander 1994, s. 8.
- 19 Ulf Sandström: "Springboard or Stumbling Block - Can Research Councils Promote Scientific Excellence Without Gender Bias?", *Gender and Excellence in the Making*, Women and Science Unit, European Commission, Community Research 2004.
- 20 Se tex Ulf Sandströms blogg Forskningspolitik där han den 8 mars 2007 refererar till en studie där 151 forskare från svenska universitets publiceringar detaljstuderats (presenterad vid ISSI-konferensen i Madrid), och skriver: "...kvinnor är mer noga med sina publiceringar; hellre färre men bättre. Denna strukturskillnad mellan könen ställer krav på våra analysverktyg. Vi får inte ha diskrimineringen inbyggd i mätverktygen." <http://forskningspolitik.blogspot.com/>, noterat 2011-08-19.
- 21 Charlotte Silander: *Pyramider och pipelines. Om högskolesystemets påverkan på jämställdhet i högskolan*, Linnaeus University Press 2010.
- 22 Agnes Wold och Christine Wennerås: "Dubbla meriter krav för kvinnor", *Dagens Nyheter debatt* 3/8 1996.
- 23 Agnes Wold och Christine Wennerås: "Därför forskar inte kvinnor. Undersökning visar att män med låg eller obevisad kompetens får deras forskningstjänster", *Dagens Nyheter debatt* 22/1 1995.
- 24 Ulf Sandström och Martin Hällsten: "Persistent Nepotism in Peer-Review", *Scientometrics*, 2008:2, s. 175-189.
- 25 Beata Nervik, *Ansökningar till Strategiska Forskningscentra*, (ppt-dokument), 2007.
- 26 Jfr Pierre Bourdieu: *Homo Academicus*, Brutus Östlings Förlag Symposion 1996
- och Anna Ekström; *Vem får sina forskningsanslag beviljade? En jämförelse mellan Rådet för arbetslivsforskning och Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskaps fördelning av forskningsanslag under 1995-2003*, magisteruppsats i sociologi, Göteborgs universitet 2004.
- 27 Bengt Westerberg: "Grannlaga att fördela särskilda medel", *Tvårsnitt* 2005: 1.
- 28 Ulf Sandström et al: *Hans Excellens. Om miljardsatsningarna på starka forskningsmiljöer*, Delegationen för jämställdhet i högskolan, Rapport 2010: 4, s. 86-87, se även s. 84-89.
- 29 Åsa Fex Svenningsen et al: "Tre svenska forskare om varför amerikanarna tar priset", *Expressen* 12/10 2005.
- 30 Ingegerd Palmér: "Forskningen behöver fler kvinnor", *Eskilstuna-Kuriren* 13/12 2007. Jfr Peter Schilling: *SSF: s satsning på strategiska forskningscentra. En analys av bedömningsprocessen*, SISTER Arbetsrapport 2007: 66 som drar slutsatsen att kvinnliga forskare inte tycks ha ingått i bedömarens nätverk och därför inte varit synliga i processen. Detta trots stiftelsens uttalade målsättning att "särskilt främja en ökning av kvinnliga forskningsledare", s. 21.
- 31 Kerstin Alnebratt: *Meningen med genusforskning så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970-2000*, Göteborgs universitet, Acta Universitatis Gothenburgensis 2009.
- 32 Benämningarna av fältet har växlat. Inledningsvis använde forskarna själva benämningen "kvinnoforskning" medan politikerna ofta använde termen 'jämställdhetsforskning'. 'Genus' introducerades under 80-talet och vann inflytande inom forskningspolitiken under 90-talet.
- 33 Nordisk udredningsserie, 6/72, *Könsroller och utbildning*, Fritzes 1972.
- 34 Nordisk udredningsserie, 6/72, 1972, s.28.
- 35 UKÄ-rapport 1975:10, *Jämställdhet i högskolan: En debattskrift om könsroller i högre utbildning*, 1975.
- 36 Ulla Manns, "På två ben i akademien: om

- den tidiga kvinnoforskningens projekt”, *Blad till Bladh. En vänbok till Christine, Södertörns Högskola*, 2006.
- 37 Benämningsfrågan ledde till en segsliten strid mellan forskarna och statsmakten där forskarna fick viss draghjälp av enskilda, mestadels kvinnliga, riksdagsledamöter. Inte förrän genus fick genomslag som benämning av forskningsområdet framträder ett gemensamt språkbruk. UHÄ-rapport 1978:22, *Forskning om jämställdhet: rapport från UHÄ: s konferens i Uppsala den 8 och 9 maj 1978*; Kerstin Alnebratt 2009.
- 38 SOU 1983:4.
- 39 SOU 1983:4, s. 9.
- 40 Se tex SOU 1983:4, DS 1994:130 och SOU 1995:110.
- 41 Harding 1995, Lena Trojer: *Kompetens för ledarskap inom forskningsorganisationer: en kvinnlig forskarskola för förändring vid teknisk fakultet*, Luleå tekniska universitet 1999.
- 42 Prop 1992/93:170 *Forskning för kunskap och framsteg* s. 194.
- 43 Prop 1994/95:164, *Jämställdhet mellan kvinnor och män inom utbildningsområdet*.
- 44 SOU 1983:4 s. 21.
- 45 Birgitta Jordansson: *Genusprofessurerna – skildring av en process: Vad hände i universitetsvärlden när politikerna gjorde en satsning på genusprofessorer*, Nationella sekretariatet för genusforskning, rapport 2003:1; Kerstin Alnebratt: *Genusprofessurerna: en rapport om en regeringssatsning och vad det blev av den*, Nationella sekretariatet för genusforskning, rapport 2007:1.
- 46 Motion 1987/88 Ub 803.
- 47 Kommittén för översyn av den svenska forskningspolitiken (U 1997:09).
- 48 SOU 1998:128 s. 102.
- 49 Se Yvonne Hirdman: *Genus. Om det stabila föränderliga former*, Liber 2001; Berit Larsson: *Agonistisk feminism och folklig mobilisering*. Inst för kulturvetenskaper (avh), Göteborgs universitet 2009.
- 50 Motion 1987/88: Ub 512.
- 51 Törnqvist 2006, s. 144.
- 52 Motion 1994/95: Ub 40.
- 53 Motion 1994/95: Ub 39; motion 1994/95: Ub 45.
- 54 Eduards 2007.

Nyckelord

Jämställdhet, jämställdhetspolitik, forskningspolitik, meritokrati, genusstudier, vetenskaplig kvalitet

Kerstin Alnebratt

Göteborgs universitet
Nationella Sekretariatet för
genusforskning
Box 709
405 30 Göteborg
E-post: kerstin.alnebratt@genus.gu.se

Birgitta Jordansson

Institutionen för arbetsvetenskap
Göteborgs universitet
Box 705
405 30 Göteborg
E-post: birgitta.jordansson@av.gu.se